

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ВІЙНИ ЯК СКЛАДОВОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

CONCEPTUALIZING DEMOGRAPHIC WARFARE AS A COMPONENT OF HYBRID WARFARE

Малик І.Р.,

orcid.org/0000-0002-5638-6999

*доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

Статтю присвячено аналізу демографічної війни як окремого елемента гібридної війни через призму повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Проаналізовано, що в межах існуючих наукових підходів демографічні процеси здебільшого розглядаються як гуманітарні або соціальні наслідки збройних конфліктів. Натомість їхня цілеспрямована інструменталізація як засобу впливу залишається недостатньо виокремленою, дослідженою та сформульованою. У статті розглядаються демографічні зміни (зокрема, примусове переміщення населення, депортації, асиміляційні практики, руйнування репродуктивного та соціального потенціалу), котрі можуть виступати не побічним ефектом війни, а запланованим результатом гібридної стратегії агресора.

Особливу увагу приділено аналізу ідеологічних механізмів легітимації демографічного насильства, зокрема ролі наративу «денацифікації» як інструменту виправдання дій, спрямованих на зміну демографічного складу населення країни. В статті висвітлюються трансформація методів «денацифікації» протягом чотирьох років війни – від задекларованого бажання фізичного знищення українців у лютому 2022 року до створення середовища, непридатного для життя та функціонування через постійні атаки на елементи критичної інфраструктури взимку 2025-2026 рр. (Київ – в епіцентрі таких атак Російської Федерації). Дослідження доводить, що демографічні зміни, які проводять країна-агресорка – це не наслідок війни, а один з ресурсів досягнення результату війни. Тут автор опирається на аналіз демографічних процесів в Україні через призму вимушеної міграції, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та прогнозів, що базуються на опитуванні щодо майбутнього повернення/неповернення в Україну у випадку завершення бойових дій чи припинення війни. Автором сформульовано визначення демографічної війни як складової гібридної війни та виокремлені механізми, якими послуговуються задля досягнення результатів.

Зроблено висновок, що концептуалізація демографічної війни як самостійної складової гібридної війни дозволяє розширити аналітичні можливості дослідження сучасних конфліктів, а також сприяє глибшому розумінню загроз суверенітету держав і міжнародній безпеці загалом.

Ключові слова: гібридна війна, міграційна криза, демографічна війна, «денацифікація».

This article analyzes demographic warfare as a distinct component of hybrid warfare through the lens of the Russian Federation's full-scale invasion of Ukraine. Within prevailing academic approaches, demographic processes are predominantly conceptualized as humanitarian or social consequences of armed conflict. By contrast, their deliberate instrumentalization as a tool of strategic influence remains insufficiently conceptualized and analytically delineated.

Particular attention is devoted to the ideological mechanisms used to legitimize demographic violence, notably the role of the “denazification” narrative as an instrument for justifying actions aimed at altering the demographic composition of a state's population. The article traces the transformation of “denazification” methods over the four years of war—from the explicitly articulated intent of physical destruction of Ukrainians in February 2022 to the creation of an environment unfit for life and societal functioning through sustained attacks on critical infrastructure during the winter of 2025–2026, with Kyiv at the epicenter of such attacks by the Russian Federation.

The study demonstrates that the demographic changes pursued by the aggressor state should not be understood as mere consequences of war, but rather as one of the resources employed to achieve the objectives of war. This analysis draws on forced migration, internally displaced persons (IDPs), and survey-based projections regarding intentions to return or not return to Ukraine in the event of cessation of hostilities.

The article formulates a definition of demographic warfare as a component of hybrid warfare and identifies the key mechanisms employed to achieve its intended outcomes. It is concluded that conceptualizing demographic warfare as an independent element of hybrid warfare expands the analytical capacity for studying contemporary conflicts and contributes to a deeper understanding of threats to state sovereignty and international security more broadly.

Key words: hybrid warfare, migration crisis, demographic warfare, “denazification”.

Постановка проблеми. Сучасні гібридні конфлікти дедалі частіше спрямовані на цивільне населення як стратегічний ресурс війни. У наукових підходах демографічні процеси переважно трактуються як наслідки війни, а не як її цілеспрямований інструмент. Водночас практика сучасних конфліктів засвідчує системне використання примусового переміщення, депортацій та асиміляції як політики задля досягнення власних цілей – політичних та безпекових. Риторика «денацифікації», виконує функцію легітимації демографічного насильства. Відсутність концептуалізації демографічної війни як окремого елемента гібридної війни зумовлює потребу в її теоретичному осмисленні в межах міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних аналітичних центрів, котрі займаються проблемами демографії слід виділити Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. Цей провідний український демографічний центр регулярно публікує матеріали про вплив війни на населення. Схожа тематика сучасних досліджень у Центру економічної стратегії, результати діяльності якого стали основою статті. У січні 2026 р. з'явилося нове академічне дослідження, яке аналізує еволюцію концепції гібридної війни в науці та її актуальність у стратегічних студіях XXI століття (Oxford Academic: Chiara Libiseller «The Rise and Fall of 'Hybrid Warfare'»). У публікації 2022 р. P. Łubiński «Hybrid Warfare or Hybrid Threat – The Weaponization of Migration as an Example of the Use of Lawfare – Case Study of Poland» розглядається приклад використання міграції як компонента гібридних стратегій (на прикладі операцій у Східній Європі). Amir Khorram-Manesh та Frederick M Burkle Jr у праці «Civilian Population Victimization: A Systematic Review Comparing Humanitarian and Health Outcomes in Conventional and Hybrid Warfare» проводять систематичний огляд досліджень, які аналізують, як саме сучасні (зокрема гібридні) конфлікти спрямовано впливають на цивільне населення, а не лише завдають так званої «побічної шкоди».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, присвячених гібридній війні, її аналіз й надалі зосереджується переважно на військових, інформаційних та економічних інструментах впливу. Демографічні процеси у цих підходах розглядаються здебільшого як наслідки збройного конфлікту, а не як самостійний об'єкт чи засіб протиборства. Невирішеним залишається питання концептуалізації демографічної війни як окремого елемента гібридної війни з власними механізмами та цілями. Також недостатньо досліджено роль ідеологічних наративів, зокрема «денацифікації», у легітимації демографічних процесів у сучасних міжнародних конфліктах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є концептуалізація демографічної війни як окремої складової гібридної війни та аналіз ролі ідеологічного наративу «денацифікації» у легітимації демографічних процесів, спрямованих на трансформацію населення (його кількісного та якісного складу) як об'єкта міжнародного конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сумнозвісне звернення президента РФ 24 лютого 2022 року стало своєрідним Рубіконом для багатьох суспільних процесів – режим «неповернення» виявився запущеним у політичній площині, економічній, військовій, юридичній, дипломатичній. Дивним чином увійшли в обіг слова та терміни, які вкорінились в мові, стали звичними для характеристики процесів та проходять етапи трансформації – «демлітаризація» та «денацифікація». Ймовірно, автори цих термінів мали певне уявлення щодо їх значення та наповнення як процесів. Тлумачний словник української мови пояснює «денацифікацію» як систему заходів, спрямованих на ліквідацію нацизму (фашизму) в політичному, економічному і громадському житті німецького народу після розгрому гітлерівської Німеччини. Тож, прикріпленням цього терміну до повномасштабного вторгнення РФ в Україну ворожа пропаганда формувала чіткі повідомлення: для власного населення (задля забезпечення беззаперечної підтримки) – в Україні є нацисти, яких необхідно знищити, як і наші дідуся знищили німецьких нацистів (боротьба із спільним зовнішнім ворогом об'єднує); для міжнародної спільноти – російська армія на території сусідньої держави опинилась не з бажанням окупувати територію суверенної держави, а за необхідності позбавити людство від тотального зла, яке мало тенденцію до поглиблення та розповсюдження; для населення України – цей хід мав би, на думку маркетологів ідеї «денацифікації», спрацювати як формування антагоністичних позицій та настроїв щодо діяльності української влади (тут можна зробити відсилку до народження в інформаційному просторі РФ формулювань «київський режим» та «київська влада»), що забезпечило б підтримку російського вторгнення. По факту, населення України протрактувало російську «денацифікацію» як фізичне знищення українців через звичайнісіньке вбивство. Але! Задекларовані цілі так званої «СВО» не були досягнуті ні через три дні, ні через три місяці, ні через три роки. І саме цей факт заставив агресора змінити методи та форми реалізації задекларованих цілей – тобто, сама «денацифікація» залишається в порядку денному, проте її трактування та способи досягнення з часом зазнали трансформації. І ні, фізичне знищення українців нікуди не поділось – війна триває.

Тож, «денацифікація» – це не просто пропагандистський лозунг, а механізм легітимації насильства, який запускає механізм дегуманізації україн-

ців, виступає як спосіб зняття моральних обмежень на насильство, впроваджує підміну понять «жертва-агресор», монополізує Росією перемогу у Другій світовій, надає додаткові аргументи для виправдання агресії перед міжнародною аудиторією, стає подальшим елементом інформаційної війни проти Заходу.

Проте, найбільш ціннісний внесок термін та явище «денацифікація» робить у створенні ідеологічного виправдання демографічної війни. Сюди, як приклад, можна віднести депортацію, котра подається російською пропагандою як «порятунок від нацизму»; викрадення/вивезення українських дітей – таке собі «перевиховання»; винищення еліти (політичної, економічної, інтелектуальної), що подається як «очищення суспільства». Такі процеси дають можливість представляти демографічні злочини як «моральну необхідність» та нормалізувати їх у внутрішньому дискурсі країни-агресора.

Російські майстри гібридних методів боротьби винаходять та вдосконалюють все нові складові гібридної війни, яка поєднує звичайні (залученість збройних сил) і незвичайні (тероризм, інформаційні впливи, економічні важелі, кібервійна) форми ведення війни.

У науковій літературі, що досліджує гібридні війни, фокус найчастіше здійснюється на інформаційних та кібернетичних її складових, політичних і психологічних механізмах, економічних санкціях тощо. При цьому демографічні виклики та загрози аналізуються у демографічних (соціальних) дослідженнях як наслідок війни, але не завжди в контексті гібридної стратегії. Наприклад, демографічні зміни під час війни (зміна народжуваності, міграція) розглядаються як наслідок, але їхня роль в системі гібридної стратегії поки що не розкрита як окремий механізм.

Тож, звичними складовими гібридної війни є економічний, енергетичний, культурно-цивілізаційний, інформаційний та психологічний компоненти. Гібридну війну формулює дослідження аналітичного центру СЕНСС (Center for security studies) як комплекс координованих та стратегічно спрямованих дій, які включають в себе військові, дипломатичні, економічні та інформаційні заходи для досягнення стратегічних цілей. Складовими гібридної війни є як традиційні, так і нетипові загрози, тероризм, а також підривні дії, які використовують сучасні технології для протидії перевазі супротивника у військовому плані [1, 2].

Загалом, риси гібридної війни включають елементи, які традиційно властиві збройним конфліктам і протистоянням між державами. Серед таких елементів можна визначити економічний тиск і санкції, інформаційну підготовку, політичне оформлення протистоянь, а також методи таємної війни та роботу спецслужб. Процес своєрідного вдосконалення гібридних загроз триває вже

і зараз – знані гібридні методи вдосконалюються та з'являються нові. Як от вперше як гібридна загроза була випробувана міграційна криза на білорусько-польському кордоні влітку-восени 2021 р. Український дослідник Д. Завтонов назвав цю міграційну кризу прикладом еволюції механізмів міжнародного гібридного шантажу. Звісно ж, кінцевим бенефіціаром цієї кризи була Росія, котра переслідувала декілька цілей: дестабілізація ситуації в Євросоюзі та країнах пострадянського простору; вивчення методів реагування інститутів ЄС з усунення чи ліквідації кризи; своєрідне випробування та вивчення суспільної реакції на появу великої кількості вимушених мігрантів (біженців) у ЄС (таке собі «тренування» чи «проба пера»). Про організований характер міграційної кризи 2021 року на білорусько-польському кордоні свідчив її ретельно організований характер – тут фігурував і цілеспрямований супровід білоруськими прикордонниками нелегалів до ділянок державного кордону з Польщею, і постійний довіз все нових біженців на кордон (було зафіксовано зростання майже втричі кількості авіарейсів до Білорусі з країн Близького Сходу); і активне висвітлення підконтрольними білоруській владі телевізійними каналами подій навколо цієї кризи з використанням наративів, суголосних російським ЗМІ, про нібито жорстоке поводження поляків з нелегальними мігрантами [3]. Як стверджувалось в журналістському дослідженні (листопаді 2021 р.) на LB.UA, що люди в уніформі, ймовірно, є співробітниками ОСАМ – спеціального підрозділу прикордонних військ Білорусі, що спеціалізується на боротьбі з терористичною діяльністю. І саме вони, за даними джерел, брали безпосередню участь в операції «Шлюз» та переправляли людей без документів до Євросоюзу [4]. Центр протидії дезінформації Ради національної безпеки і оборони України у листопаді того ж року провів аналіз-дослідження: ««Мігрантська криза» – російсько-білоруська інформаційна кампанія», в якому були встановлені та оприлюднені численні приклади маніпуляцій та дезінформації, що супроводжували цю спровоковану та ініційовану Росією та Білоруссю кризу. Автори дійшли висновку, що однією з найбільших цілей інформаційної кампанії, що була розгорнута у російських та білоруських ЗМІ навколо міграційної кризи, була дискредитація європейських держав. Про це свідчили численні поширення інформації щодо нібито наявності на кордонах баз НАТО із багатотисячним контингентом, використання у повідомленнях замість терміну «мігрант» терміну «біженець», позиціонування ролі білоруської влади та силових відомств як суто гуманістичних, фокусування уваги у повідомленнях на «байдужості європейських чиновників та жорстокості польських правоохоронців» [5, с.3].

Ще одну версію виникнення міграційної кризи оголосив у серпні 2021 р. заступник міністра обо-

рони Польщі. На думку В. Скуркевича, міграційну кризу на кордоні з Білоруссю слід теж розглядати через призму російсько-білоруських навчань «Запад – 2021», що повинні відбутись невдовзі поблизу кордону Польщі (саме ці навчання згодом переросли у повномасштабне вторгнення в Україну) [6]. Тижнем раніше, 20 серпня, на цьому ж інтернет-ресурсі вийшла аналітична стаття польського політолога П. Журавського вель Гравського, де він доходить висновку, що «ситуація із мігрантами на кордоні з Білоруссю – це добрий приклад сучасної гібридної війни режиму в Мінську та Росії» [7].

Ще одне «ноу хау» російських майстрів ведення гібридних воєн – це трансформація методів «денацифікації». Тобто, завдання щодо очищення України від українців залишилось, а от методи довелось урізноманітнювати через неможливість реалізації первинної формули – забезпечення фізичного знищення. Адже для того, щоб Україна перестала бути проблемою (політичною, економічною, військовою, соціальною, демографічною) для Росії, країні-агресорці потрібно зменшити кількість українського населення та позбавити нашу державу промислових центрів. Метод килимових бомбардувань, винайдений у період Другої світової війни, через низку об'єктивних причин за майже чотири роки активної фази російсько-української війни не спрацював – тут в допомозі Україні стала її велика територія, внутрішня акумуляція ресурсів та допомога союзників. Тож, зміна тактики відбулась: країна-агресорка робить Україну (чи її окремі території) повністю непридатною для життя. Бомбардування критичної інфраструктури, включно з енергетичними об'єктами, унеможливає проживання в місцевості, котра в кінцевому результаті опиняється без світла, тепла, води та продуктів харчування. Поряд з цим – неприйнятні умови для функціонування бізнесу та промисловості, що призводить до зменшення надходжень податків у бюджет країни.

На міжнародному рівні існують документи, які говорять про атаки на енергетичну інфраструктуру як про неприйнятні акти терору, проте поки немає окремої універсальної резолюції ООН, яка прямо називала б бомбардування енергетичної системи іншої країни терористичними актами у всіх контекстах. Та чи спроможна хоча б якась резолюція ООН спинити РФ у її прагненні «денацифікувати» Україну? На сьогодні це риторичне питання... Проте все ж слід підкреслити, що у своїх резолюціях із глобальної боротьби з тероризмом ООН чітко засуджує теракти проти критичної інфраструктури, включно з енергетичними об'єктами – і закликає всі держави вживати заходів протидії таким атакам (A/RES/77/298 від 22.06.2023) [8]. Структури ООН, як от Моніторингова місія з прав людини, також висвітлювали, що продовження атак на енергетичну інфраструктуру ставить цивільних осіб під

загрозу і є неприйнятним. 12 грудня 2025 року був опублікований аналіз ворожих атак на енергетичну сферу України. Тут зафіксували зростання кількості далекобійних ударів, що, зазначається, є основною причиною підвищення рівня жертв серед цивільних осіб, зафіксованого ММПЛІУ у 2025 році. Так, у період із січня до листопада 2024 року від далекобійних безпілотників та ракет загинуло 509 і було поранено 2 462 цивільні особи. За аналогічний період 2025 року кількість загиблих цивільних унаслідок застосування далекобійних засобів зросла на 27 % – до 645 осіб, а кількість поранених збільшилася на 68 % – до 4 123 осіб [9].

Незалежно від тривалості та інтенсивності збройного протистояння, війни супроводжуються типовими демографічними зрушеннями. До основних наслідків належать суттєве скорочення рівня народжуваності, підвищення показників смертності, зокрема серед цивільного населення, а також міграційні втрати, зумовлені масовим виїздом населення за межі країни з, ймовірним, неповерненням. Крім того, збройні конфлікти негативно впливають на стан здоров'я населення внаслідок хронічного стресу, бойових дій та дестабілізації системи охорони здоров'я. Середня тривалість життя також зберігає негативну тенденцію. Стратегія демографічного розвитку України до 2040 року фіксує різке падіння середньої тривалості життя: чоловіки станом на 2020 рік – 66,4 роки, 2023 рік – 57,3 роки; жінки станом на 2020 рік – 76,2 років, 2023 рік – 70,9 років. Показники за 2025 рік з об'єктивних причин поки недоступні, однак тенденція залишається негативною [10]. В тексті «Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року» йдеться про демографічні виклики та загрози для розвитку України, котрі посилюються через: швидке скорочення чисельності населення внаслідок депопуляції, низький рівень народжуваності, погіршення стану здоров'я населення, зростання чисельності осіб з інвалідністю, високий рівень передчасної смертності, масову вимушену еміграцію населення, незаконне вивезення громадян України за кордон, демографічне старіння, масштабне внутрішнє переміщення населення, відтермінування народження дітей, недостатньо гнучке та недостатньо сучасне сімейне законодавство, зокрема щодо регуляції сімейних і цивільних відносин. Всі ці виклики та загрози посилені кратно саме внаслідок війни.

Ще одним, дещо відтермінованим демографічним викликом є неможливість порахувати/спрогнозувати кількість українців, які готові повернутись в Україну після завершення російсько-української війни (чи припинення бойових дій). Тут важливо розрізняти фактичні повернення – коли люди фізично повертаються додому та наміри щодо повернення – опитування про плани повернутися після стабілізації/миру (тут бажання повернення

часто значно вищі, ніж фактичні повернення). Також важливо розуміти, що повернення може бути нетривким, адже у багатьох випадках люди ідуть до своїх домівок у райони з нестійкою безпекою або відсутністю базових послуг (житло, робота, медичне обслуговування), що може призвести до нових хвиль переміщення. Частина біженців може повертатися з тих чи інших причин навіть до завершення бойових дій, але такі переміщення можуть бути тимчасовими. Французька газета «Lemonde», опираючись на дослідження УВКБ ООН, стверджує, що після падіння режиму Башара Асада у Сирії після 8 грудня 2024 року в країну повернулось понад 1,2 млн. біженців [11].

Станом на лютий 2025 р. за результатами соціологічних досліджень, значна частка громадян України, які перебувають за кордоном, декларує потенційну готовність до повернення після завершення бойових дій. Близько 70% респондентів розглядають можливість повернення у середньо- та довгостроковій перспективі за умови встановлення стійкого миру, тоді як приблизно третина опитаних вказує на намір повернутися безпосередньо після стабілізації безпекової ситуації (заяви уряду) [12].

Водночас ухвалення рішення щодо повернення детермінується комплексом чинників, серед яких ключову роль відіграють рівень безпеки та перспективи соціально-економічного розвитку країни. Разом із тим результати окремих емпіричних досліджень Центру економічної стратегії (ЦЕС) свідчать, що близько третини громадян України, які проживають за межами держави, не планують повернення навіть за умови завершення збройного конфлікту, що може мати довгострокові негативні наслідки для демографічної та трудової структури населення [13]. В межах цього дослідження можна прослідкувати трансформацію поглядів українців-вимушених мігрантів, щодо планів повернення чи неповернення в Україну (грудень 2022- грудень 2024 рр). Динаміка невтішна: за найоптимістичнішим сценарієм ця цифра впала від 2,9 до 2,2 млн. чол., за середнім – з 2,6 млн до 1,6 млн. чол., а за песимістичним – з 2,3 млн до 1,2 млн. чол. Згідно з розрахунками ЦЕС, у післявоєнний період можливий додатковий виїзд за межі країни від 290 тис. чоловіків – за умови реалізації оптимістичного сценарію; до 389 тис.- за базового та 532 тис. – за песимістичного сценарію. В цьому дослідженні оцінка потенційних масштабів міграції чоловічого населення проводилась із урахуванням скасування обмежень на виїзд після завершення збройного конфлікту та стосувалась лише чоловіків, чії дружини вже перебувають за кордоном і які орієнтовані на возз'єднання сімей. Водночас фактичні обсяги повоєнної міграції чоловіків можуть бути вищими, оскільки на виїзд з України можуть бути орієнтовані особи, які не мають близьких родичів за межами країни.

Тож, демографічна війна як складова гібридної – це цілеспрямоване, системне використання демографічних процесів і практик (міграції, депопуляції, асиміляції, зміни вікової та етнокультурної структури, руйнування репродуктивного потенціалу) як інструменту досягнення політичних, безпекових та ідеологічних цілей у межах гібридної війни; це форма протиборства, де цивільне населення розглядається не лише як об'єкт впливу, а як стратегічний ресурс і ціль, а демографічні зміни – як бажаний результат війни, легітимований через політичні та ідеологічні наративи. Це визначення корелюється (чи то пак не виходить за рамки) із «гібридним протистоянням», (за Д. Веденєєвим та О. Семенюком), що в своїй основі спрямоване на «деморалізацію противника, дистанційний підрив (переважно невійськовими й “неконтактними” методами) його спроможності до оборони й захисту національних інтересів в цілому, примушення його до капітуляції, відмови від реального державного суверенітету та готовності до нав'язування йому вигідної переможцям моделі зовнішньої та внутрішньої політики, відповідного корегування суспільно-економічного ладу та духовно-культурної сфери» [14, с. 17].

Механізмами демографічної війни, на думку автора, виступатимуть:

- примусове переміщення та депортація. Мета – ослаблення здатності суспільства до самоорганізації та відновлення суверенітету;
- цілеспрямоване витіснення або знищення (демографічна селекція). Мета – довгострокове зниження політичного та безпекового потенціалу держави;
- акцент на «витіснення» з країни дітей – їх викрадення та примусова асиміляція чи вимушена міграція. Мета – перепрограмування майбутньої демографічної структури;
- руйнування систем охорони здоров'я. Мета – підрив репродуктивного та життєвого потенціалу;
- економічна складова демографічної війни (як от знищення робочих місць). Мета – перетворення вимушеної міграції на незворотну через економічне знекровлення держави;
- нормалізація демографічного насильства через «денацифікацію». Мета – нівелювання моральних та правових обмежень;
- заміна позицій «жертва-агресор» (як от депортація подається в російських ЗМІ як «евакуація»). Мета – міжнародна та внутрішня легітимація демографічної війни;
- зміна необхідних правових механізмів країною-агресоркою (як от спрощене надання громадянства). Мета – швидша асиміляція нових громадян та закріплення демографічних змін у так званий «законний» спосіб;
- терор цивільного населення через обстріли. Мета – примус до масової міграції;

– запуск в інформаційну сферу різного гатунку наративів, котрі б стимулювали саме неповищення громадян, що вимушено покинули державу (як от «немає сенсу повертатись, тому що...»). Мета – довготривале демографічне виснаження.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У статті обґрунтовано доцільність виокремлення демографічної війни як самостійного елемента гібридної війни, спрямованого на довгострокову трансформацію населення як стратегічного ресурсу міжнародного протистояння. Показано, що демографічні зміни не лише є наслідками збройних конфліктів, а можуть висту-

пати цілеспрямованим інструментом досягнення політичних і безпекових цілей. Встановлено, що ідеологічні наративи загалом та риторика «денацифікації», як от в російсько-українській війні зокрема, виконують функцію такого собі «узаконення» демографічного насильства та «нормалізації» масових порушень прав людини. Запропонована концептуалізація демографічної війни розширює аналітичні можливості дослідження гібридних конфліктів. Отримані результати можуть бути використані для подальших теоретичних розробок і формування міжнародно-правових та безпекових відповідей на сучасні гібридні загрози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція «гібридної» війни та її складові. *Center for security studies*. 12 березня, 2024. URL: <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/> (дата звернення: 12.12.2025).
2. Hybrid Warfare. *Cambridge dictionary*. https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/hybrid-warfare#google_vignette (дата звернення: 06.01.2026).
3. Міграційна криза – приклад еволюції механізмів міжнародного гібридного шантажу. *Армія Inform*. 13 листопада 2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/11/13/migracijna-kryza-pryklad-evolyuciyi-mehanizmv-mizhnarodnogo-gibrydnogo-shantazhu/> (дата звернення: 12.01.2026).
4. Желіховський С. «Живий щит» режиму: як міграційна криза поглибила суперечності між Заходом і Білоруссю. *LB.UA*. 9 листопада 2021. URL: https://lb.ua/world/2021/11/09/498215_zhiviy_shchit_rezhimu_yak_migratsiyna.html (дата звернення: 11.01.2026).
5. «Мігрантська криза» – російсько-білоруська інформаційна кампанія. *Рада національної безпеки і оборони України. Центр протидії дезінформації*. Київ, 30 листопада 2021 року. URL: <https://mbo.gov.ua/files/2021/%D0%A6%D0%9F%D0%94/%D0%9C%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B0.pdf> (дата звернення: 18.01.2026).
6. Віцеміністр: Міграційна криза, спричинена Білоруссю, є частиною навчань «Запад-2021». *Polskieradio. Українська Служба. Новини*. 28.08.2021. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/2796681,%D0%92%D1%96%D1%86%D0%B5%> (дата звернення: 18.01.2026).
7. Політолог: Міграційну кризу на польсько-білоруському кордоні надихає Кремль. *Polskieradio. Українська Служба. Новини*. 20.08.2021. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/2792392,%D0%9F%D0%BE%D0%BB%> (дата звернення: 12.10.2017).
8. The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy. *United Nations General Assembly. A/RES/77/298*. Distr.: General 3 July 2023. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/77/298> (дата звернення: 19.01.2026).
9. Зростання атак на енергетичну інфраструктуру України наражає цивільних осіб на небезпеку – зазначає Моніторингова місія ООН з прав людини. *UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine*. 12 грудня 2025 року. URL: <https://ukraine.ohchr.org/uk/Increasing-attacks-on-Ukraine-s-energy-infrastructure-place-civilians-at-risk-UN-human-rights-monitors-warn> (дата звернення: 04.12.2025).
10. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. Документ 922-2024-р, чинний, поточна редакція – Прийняття від 30.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.12.2025).
11. Madjid Zerrouky. In Syria, the return of exiles: 'I've been waiting for this moment for 14 years'. *Lemond*. December 12, 2025. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/12/09/in-syria-the-return-of-exiles-i-ve-been-waiting-for-this-moment-for-14-years_6748322_4.html (дата звернення: 12.12.2025).
12. Скільки українських біженців повернуться додому після війни – нові дані. *Українські національні новини*. 28 лютого 2025 р. URL: <https://unn.ua/en/news/how-many-ukrainian-refugees-will-return-home-after-the-war-new-data> (дата звернення: 22.12.2025).
13. Українські біженці після трьох років за кордоном. Четверта хвиля дослідження. *Центр економічної стратегії*. 3 березня 2025. URL: https://ces.org.ua/refugees_fourth_wave/ (дата звернення: 19.12.2025).
14. Веденєєв Д. В., Семенюк О. Г. Розвиток концептуальних та науково-практичних поглядів на сутність неконвенційної («гібридної») конфліктності: монографія. Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2021. 228 с.

Дата першого надходження статті до видання: 26.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026